

11. Mitchell T. Carbon Democracy: Political Power in the Age of Oil. London: Verso, 2011.
12. Lifset R. D. A New Understanding of the American Energy Crisis of the 1970s. *Historical Social Research. Historische Sozialforschung*. Vol. 39, No. 4 (150), Special Issue: The Energy Crises of the 1970s: Anticipations and Reactions in the Industrialized World (2014), pp. 22–42.

П.С. Чуткий

аспірант

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ПАКИСТАНО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПАКИСТАНСЬКИХ УЧЕНИХ

Об'єктом дослідження виступає наукова спадщина пакистанських учених стосовно особливостей пакистано-китайських відносин. Мета дослідження полягає у висвітленні основних аспектів пакистанської історіографії зазначеної теми. Внаслідок аналізу вказаної історіографії було зроблено висновки про посилення інтересу пакистанських дослідників до цих відносин, які вони описують на регіональному рівні та акцентують увагу на перспективності цих відносин в подальшому.

Ключові слова: пакистанська історіографія, КНР, Ісламська Республіка Пакистан.

Pakistani-Chinese Relations in the Research of Pakistani Scholars

The object of research is the historiography of Pakistani scientists regarding the peculiarities of Pakistani-Chinese relations. The purpose of the study is to highlight the main aspects of Pakistani historiography of this topic. The growing interest of Pakistani researches in these bilateral relations were discovered. The regional scale of Pakistani-Chinese cooperation and the prospects of these relations were investigated.

Key words: Pakistani historiography, the PRC, the Islamic Republic of Pakistan.

Пакистано-китайські відносини посідають важливе місце у сучасній структурі міжнародних відносин, оскільки безпосередньо стосуються важливого з точки зору геополітики регіону Південної Азії. Для кращого розуміння вказаного партнерства доречним є звернення до історіографії проблеми, яка представлена академічними колами Пакистану, тому що творча спадщина представників інтелектуальної еліти цієї країни, що займається зазначеною проблематикою, не завжди добре представлена на міжнародній арені в порівнянні з їхніми китайськими колегами. З метою отримання більш повної картини двосторонніх відносин будь-якої країни необхідно комплексно підходити до вирішення цього питання, що особливо стає актуальним у випадку пакистано-китайських відносин через частий розгляд Пакистану як суб'єкта у його відносинах з провідними політичними гравцями. Зсув цієї парадигми надасть змогу побачити активну діяльність з боку обох країн назустріч один одному у побудові міцного фундаменту стратегічного партнерства.

Отже, мета роботи полягає у спробі продемонструвати напрацювання пакистанської сторони вищезазначеного співробітництва. Об'єктом дослідження виступає творчий доробок провідних пакистанських учених.

Насамперед, варто зазначити, що ключові події пакистано-китайського співробітництва протягом довгого історичного періоду детально висвітлені в аналітичному огляді Раджі Мухамада Хана «Pak-China strategic relations: regional and global impacts», в якому керівник Міжнародного відділу факультету сучасних досліджень Національного університету оборони в м. Ісламабад ретельно розглядає еволюцію політичного та економічного партнерства між цими державами протягом всього періоду їхньої дипломатичної історії, починаючи з 1951 р. Окрім двосторонніх відносин науковцем також розглянуто строкату палітру відносин між Пакистаном, Китаєм, США та Індією в контексті безпекової проблематики в регіоні [3, с. 39-60]. Раджа Мухамад Хан провівши ґрунтовний аналіз політичної, економічної, оборонної, ядерної та енергетичної співпраці між Пакистаном та Китаєм прийшов до висновків про перспективність та непохитність двосторонніх відносин між зазначеними країнами, сентенційно наголошуючи на тому, що «безумовно, у зв'язку з географічною близькістю, ми є сусідами (Пакистан та Китай), в той час як історія зробила нас друзями. Таким же чином економіка зробила нас партнерами, а необхідність зробила з нас союзників» [2, с. 42].

Наступна праця, варта уваги дослідників, які займаються історією двосторонніх відносин Пакистану, це “China-pakistan relations: a historical analysis” (2017 р.), автором якої є Гулам Алі, запрошений науковий співробітник Центру дослідження Китаю в м. Ісламабад. Еджаз Хусейн в Daily Times (Карачі) у своєму критичному огляді охарактеризував вказану працю як «...структурований історичний, а місцями і стратегічний аналіз походження, еволюції, стабілізації, консолідації та розширення зв'язків (пакистано-китайських) з 1949 – 2017 рр.» [1]. Особливо він виділяє еволюцію пакистано-китайських відносин, від партнерства, пов'язаного з питаннями безпеки, в яких каталізатором зближення на початку 1960-х рр. виступав спільний опонент – Індія, до сучасного періоду, в якому відіграє все більшу роль економічний чинник, а саме – КПЕК (Китайсько-пакистанський економічний коридор). Показово, що процес економічного зближення став відчутним наприкінці 1980-х рр., позначившись також на менш жорсткій риториці по відношенню до Кашміру в порівнянні з 1960-70 рр. Окреме місце відведено пакистано-американським та індійсько-китайським відносинам. Як зазначає учений, на фоні проблематичних відносин США та Китаю, Гулам Алі продемонстрував у своїй праці фазу «оновлення» пакистано-китайських відносин протягом 2000-х рр. [1].

Вектори зовнішньої політики Пакистану з початку його утворення у 1949 р. до вересневих подій 2001 р. розглянуті в статті «Dimensions of Pakistan's foreign policy: from inception to the 9/11 incident (1947-2001) – an analytical study». У зазначеній праці чотири науковці з кафедри історії Ісламського університету Бахавалпура зробили спробу у ретроспективі окреслити основні періоди та особливості зовнішньої політики Пакистану за вказаний період. Ця невелика за обсягом праця умовно розподілена на дев'ять підрозділів в яких відносінам Пакистану з Китаєм повністю присвячений четвертий підрозділ. Показово, що дослідники починають відлік пакистано-китайських відносин у статті не з традиційної для пакистанської та китайської історіографії дати встановлення дипломатичних відносин між ними – 1951 р., а з листопада 1959 р. – початку пропозиції з боку Китаю почати двосторонні переговори з приводу проведення демаркаційної лінії між двома країнами [4, с. 63]. У шостому підрозділі Китай, разом з ісламським світом та Заходом згадуються як зовнішні сили, які підтримували Пакистан у його «зупинці СРСР спільними зусиллями талібів» [4, с. 64]. Загалом, розглянута наукова розвідка більше акцентує увагу на зображенні зовнішніх векторів пакистанських відносин, в яких китайському вектору надається суттєве значення.

З більш всебічним аналізом пакистано-китайських відносин можна ознайомитися у спільній статті пакистанських та китайських дослідників «Compulsions of sino-pakistani strategic engagement in lieu of security constraints engendered by the anarchistic international political system». Автори з позиції реалістичної школи міжнародних відносин ретельно проаналізували ці важливі для регіону відносини. Особливо наголошується на важливому питанні, на думку авторів, як специфіка концепції анархічного порядку міжнародної політичної системи, яка значно сприяла зближенню таких історично, культурно та ідеологічно різних країн [6, с. 593-596]. У зміцненні пакистано-китайського співробітництва науковці виділяють такі фактори: військове співробітництво [6, с. 597-598], тенденції в пакистано-китайській торгівлі [6, с. 598] та китайська ядерна допомога Пакистану [6, с. 599]. У висновках автори вказують на «теплі» та «холодні» фази в міждержавному діалозі Пакистану та Китаю, а також наголошують на тому, що вони разом змогли пройти «тернисті шляхи» з певними розбіжностями у двосторонніх відносинах зі знайденням зручних для обох країн консенсусів з інших стратегічних питань [6, с. 605].

Більш критичне ставлення до перспективи пакистано-китайського співробітництва можна знайти у публікації пакистанського політичного діяча та в минулому директора Інституту стратегічних досліджень в Ісламабаді (до 2008 р.) Ширін Мазарі, яка розглядаючи пакистано-китайське стратегічне партнерство в 1950-2012 рр. звернула увагу на перехід Китаю після реформ Ден Сяопіна в 1978 р. до більш прагматичної

політики, яка полягала, за словами фахівця, «в більш нейтральній позиції по відношенню до Південної Азії, особливо стосовно динаміки пакистано-індійських відносин» [5, с. 21]. Авторка наводить приклад дипломатичного дистанціювання зі сторони Китаю під час пакистано-індійських конфліктів довкола Кашміру та Каргільської кризи, коли він не завжди був на стороні Ісламабаду [5, с. 21]. Проте, Мазарі не заперечує поглиблення стратегічних відносин між двома, цивілізаційно різними країнами, але наголошує на двох факторах, які дозволяють їм консолідуватися між собою: відсутністю у них спільного колоніального досвіду та спільного релігійно-соціального спадку, що дало їм можливість знайти точки дотику у двосторонніх відносинах, внаслідок уникнення таких історичних конфліктів, які мали місце у конфронтації між Пакистаном та Індією [5, с. 26].

Серед останніх праць, які розглядають пакистано-китайські відносини у регіональному та глобальному вимірі, варто виділити докторську дисертацію Талата Шабіра виконану у Коледжі політичних та міжнародних відносин в Університеті Квейд-і-Азам в м. Ісламабад у 2017 р. «Pakistan-China relations in the post-cold war period: regional and global implications», у якій автор всебічно розглянув двосторонні відносини між Пакистаном та Китаєм хронологічно охопивши період з початку їх встановлення до 2016 р. Особливість цієї роботи полягає у виділенні автором чотирьох фаз еволюції пакистано-китайських відносин: 1949-1961 рр., 1962-1978 рр., 1979-1990 рр., 1990-2016 рр. А також включення до предмету дослідження таких гравців як Іран та Афганістан, на противагу традиційній для інших науковців моделі аналізу пакистано-китайських відносин скрізь призму врахування лише Індії та США [7].

Таким чином, провівши стислий аналіз пакистано-китайських відносин у науковій спадщині пакистанських дослідників вказаної проблематики, можна виокремити наступні особливості: всі фахівці вказують на поступове та систематичне поглиблення тісних стратегічних відносин між Пакистаном та Китаєм з кожним десятиліттям; деякі з них підкреслюють слабкість позиції Пакистану, оскільки Китай після 1978 р. проводить більш відверту диверсифікацію у своїй зовнішній політиці, ніж це було до цього періоду; переважна більшість дослідників розглядають пакистано-китайські відносини у глобальному вимірі, виділяючи цей аспект у назвах статей та розділів наукових праць.

Використані джерела та література:

1. Dr. Ejaz Hussain. Book review. Pak-China ties – from inception to expansion. *Daily Times*. Karachi (Sunday, June 18, 2017). URL: <https://oup.com.pk/pub/media/reviews/China-Pakistan%20Relations-2.jpg>.
2. Dr. Raja Muhammad Khan. Prospects of Sino-Pak relationship. *Margalla Papers*, 2011. pp.17-48.

3. Khan R.M. Pak-China strategic relations: regional and global impacts. *Regional studies*. Islamabad, Winter 2012–13. Vol. 31, N 1. P. 39–60.
4. Mazher Hussain, Anwar Farooq. Dimensions of Pakistan's foreign policy: from inception to the 9/11 incident (1947-2001). An analytical study. *International journal of multidisciplinary research and development*. Vol. 3; Issue 4; April 2016. pp. 61-65
5. Shireen M. Mazari. Pakistan-China strategic relationship 1950-2012: traditional or unique. *Journal of Strategic affairs*. pp. 10-28
6. Syed Shahbaz Hussain, Umbreen Javaid, Pirzada Sami Ullah Sabri, Muhammad Ilyas, Iffat Batool. Compulsions of sino-pakistani strategic engagement in lieu of security constraints engendered by the anarchistic international political system. *A research journal of South Asian Studies*. Vol. 29, № 2, July-December 2014. pp. 593-606
7. Talat Shabbir. Pakistan-China relations in the post-cold war period: regional and global implications. In partial fulfillment of requirement for the degree of Doctor of Philosophy in international relations. School of Politics and International relations Quaid-i-Azam University, Islamabad, 2017. 307 p.

В.О. Гаврилов

аспірант

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ПРОБЛЕМА ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ НІМЕЦЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті висвітлено історію вилучення майна з музеїв Києво-Печерської Лаври окупаційною владою під час Другої світової війни. З'ясовано, які предмети з музейних та бібліотечних фондів святині становили особливий інтерес нацистського режиму. Проаналізовано етапи вилучення, обліку та вивезення культурних цінностей до Німеччини.

Ключові слова: Друга світова війна, Києво-Печерська Лавра, Зондеркоманда Кюнсберга, культурні цінності, музейні колекції.

The Problem of Confiscation of Property of the Kiev-Pechersk Lavra by the German Occupation Authorities during the Second World War

The article reflects the history of the seizure of property from the museums of the Kyiv-Pechersk Lavra by the occupation authorities during the Second World War. It was found out which items of the museum and library collections of the shrine were of particular interest to the Nazi regime. The stages of extraction, accounting, and export of cultural values to Germany are analyzed.

Key words: World War II, Kyiv-Pechersk Lavra, Künsberg Sonderkommando, cultural values, museum collections.

Під час Другої світової війни, на теренах окупованої нацистами Європи, відбувалося безпрецедентне до цього часу за своїми масштабами та інтенсивністю переміщення культурних цінностей та коштовностей. Окуповані території, у тому числі й Україна, слугували невичерпним джерелом надходжень до Третього рейху не тільки культурного надбання